

ӨДӨР ТУТМЫН СОНИНЫ МЭДЭЭНИЙ ЭХ СУРВАЛЖИЙН ШИНЖИЛГЭЭ

Er, Dengdalai (Эрдэнэдалай)*
С.Амартүвшин** /Холбоо баригч зохиогч/

**МУБИС-ийн НХУС-ийн Сэтгүүл зүйн тэнхимийн докторант*

***МУБИС-ийн НХУС-ийн Сэтгүүл зүйн тэнхимийн дэд
профессор, доктор (Ph.D)*

Түлхүүр үгс: Эх сурвалж, мэдээ, сэдэв, эх сурвалжийн төрөл, эх сурвалжийн түвшин, эх сурвалжийн контент анализ

Оршил. Мэдээллийг баттай, найдвартай эх сурвалжаас олж ашиглах нь сэтгүүлчийн ажлын чухал хэсэг юм. Сэтгүүл зүйн онолын үүднээс мэдээллийг эх сурвалжаар баталгаажуулж дамжуулах нь үнэн бодит, тэнцвэрт мэдээллийн үндэс болж, хариуцлагатай, ёс зүйтэй, чанартай мэдээллийн чухал хүчин зүйлд тооцогддог.

Олон улсын толь бичгүүд “Source” (Эх сурвалж) гэдэг үгийг сэтгүүл зүйн явцуу утгаар нь маш тодорхой тайлбарласан байдаг.

“Мерриам-Вебстерийн толь”-д “Мэдээлэл нийлүүлэгч нэгэн (хүн). Анхдагч баримт бичиг эсвэл үндсэн баримт бичиг” гэжээ (Source. In Merriam-Webster.com dictionary.).

“Кэмбрижийн толь бичиг”-т “Мэдээллээр хангадаг хэн нэгэн эсвэл ямар нэг зүйл.” (Source. In Cambridge.org Dictionary.) гэсэн бол “Оксфордын англи хэлний толь”-д “Мэдээлэл олж авч болох хүн, ном, баримт бичиг. Аливаа зүйлийн үүсэл, гарал үүслийн цэг” (Source. In Oxford Learner’s Dictionaries.) хэмээн тус тус тодорхойлжээ.

Монголын сэтгүүл зүйн онол-практикт эх сурвалжийн талаарх тодорхойлолтууд түгээмэл байна. “Монголын сэтгүүл зүйн нэвтэрхий толь”-д “...Сэтгүүлч сонгож авсан сэдвийнхээ үндэслэлийг сайжруулах зорилгоор олж авсан мэдээллийг өгсөн хүн ба баримт, бусад эх үүсвэр мөн” (Норовсүрэн, 2025, хууд. 255) гэжээ. МУИС-иас гаргасан “Сэтгүүл зүйн үндэс” хамтын бүтээлд “Эх сурвалж бол сэтгүүлчийг нийтлэл, нэвтрүүлгээ бэлтгэхэд үндэс суурь болж буй хүн, баримт, үйл явдал юм”

(Болд-Эрдэнэ, 2021, хууд. 343) хэмээн өргөн утгаар нь тодорхойлсон тодорхойлолт байх бөгөөд сэтгүүл зүйн баримт сонголт боловч дан баримт сэтгүүл зүйн бүтээл болоход хангалтгүй, түүнийг эх сурвалжаар баталж нотолж, баяжуулж байдаг учраас үйл явдал, үзэгдлийн талаарх мэдээллийг боловсруулахад үндсэн хэсэг болдгийг онцолжээ.

Профессор М.Зулькафиль “Сэтгүүл зүйн тайлбар толь”-доо “Сэтгүүл зүйн онол, хэрэглээ, арга зүйд “эх сурвалж” хэмээх ойлголт чухал байр эзэлдэг. Учир нь сэтгүүл зүйн бүтээлийн үр өгөөж, үр ашиг, нийгэмд гүйцэтгэх үүрэг, ач холбогдол нь ямар эх сурвалжаас мэдээлэл олж авсан, ямар баримтад үндэслэн бичсэнээс шууд шалтгаалдаг” (2007, хууд. 77) хэмээн ач холбогдол талаас нь тодорхойлсон нь итгэл үнэмшлийн хүчин зүйлийг чухалчилж буй явдал юм.

Эдгээр тодорхойлолтоос үзэхэд ерөнхий утгаараа “эх сурвалж” нь аливаа зүйлийн “тарал үүсэл, эхлэл” юм. Сэтгүүл зүйд “**мэдээлэл, тайлбар өгч буй хүн**” эсвэл “**мэдээлэл, тайлбар агуулсан бичгийн эх үүсвэр**”-ийг тодорхойлсон явцуу утгатай байна. Үүнээс аман болон бичгийн эх сурвалжийн үндсэн ангилал гарна.

Эх сурвалж нь сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны судалгааны хамгийн чухал ойлголтуудын нэг, судалгааны гол чиглэл болж тогтсон байдаг. 1970-аад оны үед Британийн соёл судлалын эрдэмтэн Холл “эх сурвалжууд бол нийгмийн үнэний үндсэн тодорхойлогч” гэсэн онолын баримтлалыг санал болгосон бөгөөд мэдээллийн хэрэгслүүд үнэндээ бие даан мэдээ гаргах чадваргүй бөгөөд зөвхөн эх сурвалжийг ашигласнаар тодорхой сэдвийг бодитой тайлбарлан мэдээлэх чадвартай гэж дүгнэжээ (Hall & Scraton, 1981, хууд. 340). Орчин цагт сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны судалгаанаас эхлээд социологи, соёлын судалгаа зэрэг салбарууд руу өргөжиж, судлаачид мэдээллийн эх сурвалжийн бүлгүүд олон нийттэй харилцах харилцааг ашиглан хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн хоорондын харилцаа холбооны хүч шилжихэд анхаарлаа хандуулж эхэлж байна (Cottle, 2007).

Мэдээний эх сурвалжийн талаар сэтгүүл зүй, олон нийтийн харилцааны онол, мэдээ бичих, ярилцлага хийх чиглэлээр олон сурах бичиг, нэг сэдэвт бүтээлд энэ асуудлыг нарийвчлан авч үзсэн. Харин Хятадын сэтгүүл зүйн практик судалгаанд эх сурвалжийн баталгаажуулалт (Багана, 2004), төрөл (Суй шан, 2021, хууд. 86), ангилал (Бүрээчин, 2002), эх сурвалж ашиглаж буй байдал (Suhua, 2006), арга техник (Хуайю, 2022) зэргийг судалсан байна.

Монголд сонины эх сурвалжийн судалгаагаар 2007 онд доктор (Ph.D) Т.Оюунбилэг “Монголын сонины мэдээллийн эх сурвалжийн өнөөгийн байдал, тугамдсан асуудлууд” сэдвээр эрдмийн зэрэг хамгаалжээ (Оюунбилэг, 2007). Тус диссертацид Монголын сэтгүүл зүйн эх сурвалжийн байдлыг сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагаас социологийн судалгааны асуулгын аргаар тулгамдаж буй асуудлуудыг голлон тогтоохыг зорьсон байна. Мөн Болд-Эрдэнэ Б., Чойсамба Ч., Энхцэцэг Н., Базар Ч. “Өдөр тутмын сонины нийгэм-улс төрийн сэдэвт мэдээний эх сурвалжийг судлах нь” сэдэвт бүтээл гарчээ. Нууц эх сурвалжийн асуудлыг эрэн сурвалжилгын дангасан судалгаанд (Базар, 2007) л онцлон авч үзжээ. Товчхондоо эх сурвалжийн талаарх суурь судалгаа, макро түвшний судалгаа дутмаг байв.

Цахим орон зайн эмх замбараагүй, баталгаагүй, эх сурвалжгүй мэдээллийн урсгалаас болж уншигчдын хэвлэл мэдээлэлд итгэх итгэл сулрах, мэдээллийн чанарт эргэлзэх байдал улам бүр нэмэгдэж байна. Гэтэл эх сурвалжгүй мэдээлэл хэвлэлээр түгсээр байна. Үүнээс үүдэн мэдээллийн эх сурвалжийн судалгааг хийх шаардлагатай хэмээн үзэж, юуны өмнө хамгийн “баталгаатай” гэгддэг “өдөр

тутмын сонин”-г сонгон мэдээний эх сурвалжид нь шинжилгээ хийхийг зорив.

Судалгаанд өдөр тутмын сонинг, бичлэгийн төрлөөр нь мэдээг сонгов. Мэргэжлийн сэтгүүл зүйн эх сурвалжийн гол объект нь мэдээ бөгөөд мэдээний эх сурвалжийн талаарх ойлголт бусад төрлийн бичвэрийн эх сурвалжийн үндэс болж чаддаг.

Ингээд дараах объектыг сонгож түүвэр болон контент анализ хийлээ. Монгол Улсын “Өдрийн сонин”, “Зууны мэдээ” сонин, БНХАУ-ын “Ардын өдөр тутмын сонин” -ы 2004, 2014, 2019, 2024 оны тус бүрийн хагас жилийн буюу 6 сарын дугаарын мэдээг түүвэрлэлээ.

Арга зүйн хувьд өдөр тутмын сонины мэдээллийн гол төрөл болох мэдээний түүвэрт үндэслэн, цаг хугацааны тодорхой мөчлөг дунд эх сурвалжийн ашиглалтын байдлыг хэмжих мэдээний сэдэв, дэлгэрэнгүй болон товч мэдээний төрөл, мэдээний эх сурвалжтай болон эх сурвалжгүй байдлаар кодлон бүртгэл хийж, нэгтгэсэн өгөгдлийг статистик болон дүн шинжилгээний аргаар боловсруулж шинжилсэн юм.

Нэгж мэдээг бүртгэн кодлохдоо нэг стандартаар кодлох журмаар боловсруулсан.

Мэдээ бүрт заавал нэг л үндсэн сэдэв (C1–C4) онооно. Хэрэв олон эх сурвалж байвал гол эх сурвалжийг кодлоно (хамгийн хүчтэй, эхний, гол ишлэл). A1–A6, N1–N6 гэх мэт. Хэрэв мэдээ огт эх сурвалжгүй бол кодлохгүй, зөвхөн S0 гэж тэмдэглэнэ.

Кодлох үедээ эхлээд мэдээг бүрэн уншаад, дараа нь дарааллын дагуу кодлох (дундаас нь таамаглаж тэмдэглэхгүй). Кодлох нэгж нь нэгж мэдээ байна. Нэгж мэдээ нь мэдээний товч, дэлгэрэнгүй хэлбэртэй бичвэр байх бөгөөд тус бүрийг “нэгж” гэж үзэж кодлов. (жишээ нь: “Мэдээ + богино тайлбар” → нэг мэдээ).

Мэдээ бүрийг дараах шалгуурыг харгалзан дэс дарааллаар кодлоно. Үүнд, Мэдээний хэлбэр (дэлгэрэнгүй / товч), эх сурвалж байгаа эсэх (эх сурвалжтай / эх сурвалжгүй), мэдээний сэдэв (нийгэм, улс төр, эдийн засаг, соёл-спорт гэх мэт).

Улмаар кодлох тэмдэглэгээг дараах байдлаар хийсэн. Мэдээний хэлбэрээр **D** – Дэлгэрэнгүй мэдээ /Өргөн хэмжээний, тайлбар, ишлэл, олон эх сурвалж агуулсан мэдээ, Жишээ нь, хэрвээ мэдээ догол үргэлжилсэн, дэлгэрэнгүй тайлбар, ишлэлтэй бол → **D** гэх. **T** – Товч мэдээ /Богино, ихэвчлэн 1–3 өгүүлбэртэй, мэдээллийн товч утгатай/ “*ХКН-ын Төв Хорооны Улс төрийн товчооны гишүүн, Гуандун мужийн Намын Хорооны нарийн бичгийн дарга Ли Ши хэд хэдэн судалгааны аялалд оролцов*” гэх лийд маягийн 1–3 өгүүлбэртэй хэсэг бол → **T**

Эх сурвалжтай эсэхийг кодлохдоо **S1** – Эх сурвалжтай мэдээ /мэдээнд тодорхой нэг хүн, байгууллага, баримт, эх үүсвэр дурдагдсан/, **S0** – Эх сурвалжгүй мэдээ /“мэдээлж байна”, “бололтой”, “хэллээ” гэхээс өөр, тодорхой эх сурвалжгүй/

Жишээ: “Эрүүл мэндийн яамны мэдээлснээр...” → **S1** гэх бол, “...гэж мэдээлснийг...”, “магадгүй ийм шийдвэр гарсан бололтой” → **S0** гэж кодлов.

Мэдээний сэдвийг кодлохдоо **C1** – Нийгэм /гэмт хэрэг, осол, эрүүл мэнд, боловсрол, хөдөлмөр, амьдралын чанар г.м./, **C2** – Улс төр /УИХ-ын чуулган, Засгийн газрын үйл ажиллагаа, төрийн өндөрлөгүүдийн айлчлал, хууль, шийдвэр, төрийн бодлого, намын үйл ажиллагаа г.м./ **C3** – Эдийн засаг /бизнес, татвар, үнэ ханш, зах зээл, хөгжил, хөрөнгө оруулалт г.м./ **C4** – Соёл, спорт /урлаг, соёлын арга хэмжээ, тамирчдын амжилт, соёлын эвент г.м./ Жишээ: “Махны үнэ өсөх

шалтгааныг судлав” → **C3**, “Парламентын шинэ хуулийн талаар...” → **C2** гэж кодолсон.

Ингээд түүвэр дэх нэгж мэдээг кодлохдоо жишээ нь “Өчигдөр Эрүүл мэндийн яамнаас томуугийн дэгдэлтийн талаар мэдээлэл хийлээ...” (Өдрийн сонин, 2019.11.05) гэсэн мэдээг мэдээний хэлбэр нь → **D** (дэлгэрэнгүй гэж үзье), эх сурвалжтай бол → **S1**, сэдэв нь → **C1** (эрүүл мэнд – нийгэм) гэх байдлаар кодлов.

Контент анализынхаа үр дүн нь судлагдаж буй үзэгдлийг зөв илэрхийлж байгаа эсэхийг баталгаажуулахын тулд дараах төрлийн баталгаажуулалтыг ашиглав.

Нэгд, **агуулгын баталгаажуулалтыг** судалгаанд ашигласан ангилал, шалгуур болох мэдээ эх сурвалжтай эсэх, мэдээний сэдэвчилсэн ангилал зэрэг өгүүллийн гол судлагдахуунтай шууд уялдсан үзүүлэлтүүдийг бүрэн хамаруулж, улмаар агуулгын баталгаажуулалт хангагдсан гэж үзсэн.

Хоёрт, хэмжилтийн баталгаажуулалтаар “дэлгэрэнгүй мэдээ”, “товч мэдээ”, “эх сурвалжтай мэдээ”, “эх сурвалжгүй мэдээ” зэрэг ойлголтуудыг кодлох журамд тодорхой үйлдлийн шинж байдлаар тогтоосон. Ингэснээр онолын ойлголтыг бодит өгөгдөлд тогтвортой, давтагдахуйц байдлаар хэмжих боломж бүрдсэн. Иймээс судалгааны дотоод логик, харьцуулалт гажуудал багатай гэж үзнэ.

Энэхүү судалгаанд ашигласан найдвартай байдлын үзүүлэлтүүд болон баталгаажуулалтын аргууд нь контент анализын үр дүнг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, давтагдахуйц, итгэлтэй болгох боломжийг хангасан гэж үзэж байна. Иймд судалгааны дүгнэлт нь зөвхөн тайлбар төдий бус, арга зүйн хувьд баталгаатай гэж үзнэ.

Ингээд түүврийн контент аналитикс сонин тус бүрээр болон нэгтгэсэн тоон үзүүлэлтүүдийг хүснэгт, графикаар илэрхийлж, тайлбар дүн шинжилгээ хийсэн байдлыг танилцуулъя. Нийт түүврийн хэмжээ: **22930** мэдээнд шинжилгээ хийв. Үүнийг сонин тус бүрээр үзвэл:

- **Өдрийн сонин /Монгол/:** Нийт **7826** мэдээ (1861+2053+2184+1728).
- **Зууны мэдээ /Монгол/:** Нийт **8040** мэдээ (1864+1996+2208+1972).
- **Ардын өдрийн сонин /Хятад/:** Нийт **7064** мэдээ (1371+1781+1853+2059).

Дээрх аргачиллаар 3 сонины эх сурвалжтай мэдээний үр дүнг нэгтгэн харьцуулж шинжилж үзэв. /График 1./

График 1. 3 сонины эх сурвалжтай мэдээний үзүүлэлт, оны бүрийн хагас жилийн байдлаар

Сонинуудын ерөнхий чанарыг (2004-2024 оны нийлбэр дүнгээр) эх сурвалжтай мэдээгээр эрэмбэлбэл:

Өдрийн сонин: Нийт **5674** мэдээ (1364+1292+1722+1356).

Зууны мэдээ: Нийт **5164** мэдээ (1283+1261+1328+1292).

Ардын өдрийн сонин: Нийт **4002** мэдээ (734+1127+1146+1295).

Энэ үзүүлэлтийг нийт мэдээний тоотой харьцуулж харвал /График 2/ дараах зураглал гарна.

График 2. Эх сурвалжтай мэдээг нийт мэдээний тоотой харьцуулбал:

Энэ хэдийгээр тоон үзүүлэлт боловч сонинуудын томоохон зөрүүг илэрхийлж байна.

“Өдрийн сонин”, “Зууны мэдээ” сонин дөрвөн оны нийлбэр дүнгээр эх сурвалжтай мэдээг хамгийн өндөр үзүүлэлттэй нийтэлсэн байна. Харин сонгосон онуудын дүнг үзвэл “Өдрийн сонин” өсөлт эрчимтэй (График 3), “Зууны мэдээ” тогтмол (График 5) байгаагаар ялгарч байлаа. Эх сурвалж ашиглахдаа хандаж буй ийм үр дүн нь хариуцлагатай, ёс зүйтэй сэтгүүл зүйн дүр зураг юм. Харин “Ардын өдрийн сонин” нь 2004 онд хамгийн бага (734) эх сурвалжтай мэдээтэй байсан ч, 2024 он хүртэлх өсөлтөөрөө бусдыгаа гүйцэх төлөвтэй байгаа нь мэргэжлийн хандлага нь өссөнийг илтгэж байсан ч улс төрийн сэдэвт мэдээ нь эх сурвалж давамгайл байгаа нь (Хүснэгт 4) үзэл суртлын нэг урсгалт, олон нийтийн санаа бодолд нөлөөлөх суртал ухуулгын хэвлэлийн шинж байдлыг илтгэж байлаа. Мөн онцлох үзүүлэлтүүдэд (он тус бүрээр) дүн шинжилгээ хийхэд: **Хүснэгт 1.** Онцлох үзүүлэлт

Он	Сонин (хамгийн их)	Тоо	Сонин (хамгийн бага)	Тоо
2024	Ардын өдрийн сонин	1295	Зууны мэдээ сонин	1202
2019	Өдрийн сонин	1722	Ардын өдрийн сонин	1146
2014	Зууны мэдээ	1261	Ардын өдрийн сонин	1127
2004	Өдрийн сонин	1364	Ардын өдрийн сонин	734

Хүснэгт 1. Онцлох үзүүлэлт

2019 оны онцгой тохиолдол: “Өдрийн сонин” 2019 онд 1722 мэдээ эх сурвалжтай нийтэлсэн нь гурван сонины дөрвөн оны бүх үзүүлэлтээс хамгийн өндөр нь байна. Энэ нь тухайн онд тус сонин эх сурвалжийн шаардлагаа чангатгасныг илтгэж болно.

“Ардын өдрийн сонин”-ы өсөлт: 2004 онд хамгийн бага (734) байсан тус сонин 2024 онд 1295 эх сурвалжтай мэдээтэй болж, бусад сонинуудтайгаа ойртож очсон нь хамгийн эрчимтэй өссөнийг харуулна.

Улмаар бид статистикт үндэслэн сонины эх сурвалжтай мэдээний чиг хандлагад дүн шинжилгээ хийв.

Сонин	2019 (Тоо)	2024 (Тоо)	Өөрчлөлт (Тоо)	Өөрчлөлт (%)
Өдрийн сонин	1722	1356	-366	-21.25%
Зууны мэдээ	1328	1202	-126	-9.49%
Ардын өдрийн сонин	1146	1295	+149	+13.00%

Хүснэгт 2: Мэдээний эх сурвалж ашиглалтын чиг хандлага (2019-2024 оны өөрчлөлт)

Энд хоёр гол чиг хандлага харагдаж байна. Уналтын чиг хандлага гарч, “Өдрийн сонин” болон “Зууны мэдээ” сонин 2019 оноос 2024 онд эх сурвалжтай мэдээний тоо буурсан байна. Ялангуяа, “Өдрийн сонин” эх сурвалжтай мэдээ -21.25%-ийн хамгийн огцом бууралтыг үзүүлжээ. Энэ нь сонинд гардаг мэдээний тоо, давтамж буурсантай шууд холбоотой байв.

Ерөнхий давтамжаар “Зууны мэдээ” сонин эх сурвалжтай мэдээ гаргах хэмжээгээрээ хамгийн **тогтвортой** байдлыг хадгалсан (бага зэргийн бууралттай) нь мэдээний чанарт анхаарал тавьдаг редакцын тогтвортой байдлыг илтгэж байв.

Одоо сонин тус бүрээр дүн шинжилгээ хийе.

“**Өдрийн сонин**” 7 хоногтоо гаригийн 6 өдөр гардаг бөгөөд 16, 24 нүүрээр гарч байна. 2004, 2014, 2019, 2024 оны хагас жилийн буюу 7-12 сард нийт 6895 дэлгэрэнгүй мэдээ, 931 товч мэдээ, бүгд 7826 мэдээ нийтлэгджээ. Сүүлийн үед мэдээ нийтлэх нь огцом буурсан байна.

Мэдээний сэдвийн эрэмбэ (бүх хугацааны нийлбэрээр) гаргаж үзвэл нийгэм (3251) хамгийн чухал сэдэв болж байлаа. Нийгмийн сэдэвтэй мэдээ 2019 онд хамгийн өндөр (947) байгаад 2024 онд буурсан ч (2019 оноос 762 болж 185-аар цөөн) хамгийн их мэдээтэй сэдэв хэвээрээ байна. Энэ нь ардчилсан чөлөөт хэвлэлийн иргэдийн дуу хоолойг чухалчилдаг, нийгмийн сэдэв асуудалд төвлөрдөг хариуцлагатай, ёс зүйтэй хандлагыг илэрхийлж байлаа. Мөн улс төр (2774) чухал сэдэв хэвээр байна. Улс төрийн мэдээ 2014 онд хамгийн өндөр (816) байсан бол 2024 онд 519 болж огцом буурсан байна. Улмаар 2024 оны нийт мэдээний тооны бууралтад улс төрийн сэдвийн бууралт (2019 оноос 219-өөр буурсан) голлон нөлөөлжээ. Энэ нь төр засгийн мэдээ, мэдээллийг түгээх сонины гэрээ хэлцэл, улс төрийн харилцаатай холбоотой байхыг үгүйсгэхгүй. Соёл урлаг, спортын мэдээ (1036) хэдийгээр дээрх хоёр сэдвээс цөөн байсан ч “Өдрийн сонин”-ы мэдээллийн зугаацуулах үүрэгтэй холбоотой сонин содон мэдээг цөөнгүй гаргадаг шинж чанарыг тодотгож байсан юм. Харин эдийн засгийн мэдээ (765) цөөн боловч хэрэгцээтэй мэдээллийн сэдэв

байсаар иржээ. 2004 оноос хойш тогтмол өсөж, 2024 онд хамгийн өндөр (228) үзүүлэлттэй болсон нь “Өдрийн сонин”-ы эдийн засгийн мэдээлэлд өгөх анхаарал нэмэгдсэнийг харуулж байна.

Сэдэв	2024. 7-12 дугаар сар			2019. 7-12 дугаар сар			2014. 7-12 дугаар сар			2004. 7-12 дугаар сар			Нийт
	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	
Нийгэм	725	37	762	886	61	947	783	68	851	559	132	691	3251
Улс төр	437	82	519	617	121	738	724	92	816	623	78	701	2774
Эдийн засаг	197	31	228	182	24	206	166	13	179	127	25	152	765
Соёл урлаг, спорт	183	36	219	251	42	293	159	48	207	276	41	317	1036
Дүн	1542	186	1728	1936	248	2184	1832	221	2053	1585	276	1861	7826

Хүснэгт 3: “Өдрийн сонин”-ы мэдээний тоон үзүүлэлт

Мэдээний дэлгэрэнгүй, товч төрлийн харьцаа чухал байдаг. Өдрийн сонин мэдээгээ харьцангуй дэлгэрэнгүйгээр хэлбэрээр (85%-89%) нийтэлдэг байна. Товч мэдээний хувь 2004 онд хамгийн өндөр (14.83%) байснаа буурч, сүүлийн 10 жилд (2014, 2019, 2024) 10%-11% орчимд тогтворжжээ. Энэ нь тус сонин мэдээллийг товч байдлаар бус, дэлгэрэнгүй тайлбарлах, ингэхдээ эх сурвалжтай мэдээлэх бодлого баримталж ирснийг харуулж байна. Үүгээрээ бусад сониноос эрс ялгарч байсан юм.

“Өдрийн Сонин”-ы эх сурвалжийн харьцааны шинжилгээ (2004-2024) дараах үр дүнгүүд гарсан юм.

График 3. Он жилүүдийн эх сурвалжтай мэдээний үзүүлэлтүүдийн харьцуулалт

Эх сурвалжтай мэдээний хувь сүүлийн 20 жилд тогтмол өсөх гайхалтай хандлагыг харуулсан нь энэхүү дүн шинжилгээний хамгийн гол цэг юм. Тогтмол

өсөлт (52.34% → 82.87%) 2004 онд нийт мэдээний тал орчим хувь нь (52.34%) эх сурвалжтай байсан. 2014 онд 61.23% болж өссөн. 2019 онд 78.84% болж нэлээд огцом өсөлт хийсэн. 2024 онд хамгийн өндөр үзүүлэлт болох 82.87%-д хүрсэн.

Энэ нь “Өдрийн сонин” нь цаг хугацаа өнгөрөх тусам мэдээллийн баталгаа, үнэн зөв байдал, сэтгүүл зүйн хариуцлагыг тавьдаг шаардлагаа чандлан сайжруулсан гэдгийг илтгэж байна. Сонин нь мэдээ бэлтгэхдээ заавал эх сурвалжийг дурдах бодлого, стандартыг тууштай хэрэгжүүлсэн нь үр дүнгээ өгчээ. Эсрэгээрээ эх сурвалжгүй мэдээний бууралт (47.66% → 17.13%) мөн ажиглагдсан нь сонины чанарын өсөлтийг давхар баталж байна.

Чанарын ийм өсөлттэй “Өдрийн сонин” нь 20 жилийн дотор эх сурвалжтай мэдээний хувь хэмжээг 52%-иас 82% хүртэл нэмэгдүүлсэн нь сонины мэргэжлийн ёс зүй болон редакцийн стандартын тогтмол, амжилттай сайжруулалтыг харуулсан маш эерэг хандлага юм. Хэдийгээр 2024 онд нийт мэдээний тоо мэдэгдэхүйц буурсан ч (1728 болсон), үлдсэн мэдээнүүд нь хамгийн өндөр чанар, баталгаатай (82.87% эх сурвалжтай) байжээ. Энэ нь сонин тооноос илүү чанарыг чухалчилж эхэлснийг илтгэж байна.

“Ардын өдрийн сонин” Хятадын хамгийн нэр хүндтэй, өргөн тархсан цогц өдөр тутмын сонин, “төв” дэсийн гол хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл тул сонгов. Тус сонин нь Хятадын нийгмийг төлөөлж буй яриа” (Хуан Ин, 2007) гэж үнэлэгддэг.

“Ардын өдрийн сонин”-ы 2004, 2014, 2019, 2024 оны 7-12-р саруудад нийтлэгдсэн мэдээлэлд эх сурвалжийн тоон шинжилгээг хийсэн үр дүнг авч үзье. Нийт 7064 мэдээ бүртгэгдсэний 6402 дэлгэрэнгүй мэдээ, 662 товч мэдээ нийтлэгджээ.

Сэдэв	2024. 7-12 дугаар сар			2019. 7-12 дугаар сар			2014. 7-12 дугаар сар			2004. 7-12 дугаар сар			Нийт
	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	
Нийгэм	612	34	646	553	27	580	518	39	557	424	12	436	2219
Улс төр	588	86	674	626	63	689	549	112	661	482	29	511	2535
Эдийн засаг	252	73	325	186	29	215	246	18	264	117	32	149	953
Соёл урлаг, спорт	384	30	414	327	42	369	278	21	299	260	15	275	1357
Дүн	1836	223	2059	1692	161	1853	1591	190	1781	1283	88	1371	7064

Хүснэгт 4: “Ардын өдрийн сонины мэдээний тоон үзүүлэлт:

Сэдэв, товч дэлгэрэнгүй мэдээгээр эх сурвалжтай мэдээллийн тоо тогтмол өсөх

хандлагатай байна (1371-ээс 2059 болж). Энэ нь мэдээллийн хэрэгслийн цар хүрээ, мэдээ гаргах давтамж нэмэгдсэнийг илтгэж болно. Товч мэдээний тоо 2004 (88)-өөс 2024 (223) онд мэдэгдэхүйц нэмэгдсэн нь мэдээллийн хурд, шуурхай мэдээллийн хэрэгцээ өссөнийг харуулж байна. Гэхдээ товч мэдээний өсөлт нь эх сурвалжтай мэдээний үр дүнд сөрөг нөлөөтэйг, цаашлаад эх сурвалжтай мэдээлэх зарчимд харшлахыг анхаарах шаардлагатай.

Улс төрийн сэдэв нь бүх онуудад хамгийн их мэдээтэй буюу нийт 2535 байна. 2019 онд хамгийн өндөр (689) байсан бол 2024 онд арай буурч (674) байгаа ч тэргүүлсэн хэвээр байна. Энэ бол коммунист хэвлэлийн нам, төрийн суртал ухуулгын мэдээллийн нөлөө, төр засгийн олон нийтийн санаа бодолд улс төрийн эх сурвалжуудын үзүүлэх нөлөөллийн илрэл юм. Нийгмийн сэдэв нь нийт 2219 мэдээтэйгээр хоёрдугаарт орж байгаа бөгөөд 2004 оноос (436) 2024 онд (646) хамгийн ихээр өссөн (210-аар) сэдэв байна. Энэ нь нийгмийн асуудал, амьдралын хэв маягийн сэдэв чухалчилж байгааг илтгэнэ. Эдийн засгийн мэдээнүүд 2004-2019 оны хооронд хэлбэлзэлтэй байгаа ч 2024 онд 325 -аар хамгийн өндөр хэмжээнд хүрсэн нь тухайн үеийн эдийн засгийн идэвхжилтэй холбоотой байж болно. Харин 2019 онд (215) харьцангуй багассан нь анхаарал татаж байна.

Энэ үзүүлэлт дэх мэдээний сэдэв тус бүрийн эх сурвалжтай мэдээллийн статистикийг жил жилийн нэгдсэн дүнгээр авч үзэж шинжилгээ хийе.

График 4. Эх сурвалжтай болон эх сурвалжгүй мэдээний харьцаа

Энэхүү диаграмм нь 2004, 2014, 2019, 2024 онуудын харьцуулалтаар “Ардын өдрийн сонин”-д нийтлэгдсэн мэдээний эх сурвалжтай болон эх сурвалжгүй мэдээний тоо болон хувийг харуулжээ. Нийтлэг хандлага (2004-2024)-ыг харвал судалгаанд хамрагдсан хугацаанд (2004-2024) эх сурвалжтай мэдээний тоо тогтмол өсөх хандлагатай байна. 2004 онд 734 байсан бол 2024 онд 1295 болж ойролцоогоор 2/3 дахин өссөн нь мэдээллийн шуурхай байдал нэмэгдэж, мэдээний багтаамж өссөн дүр зургийг илтгэж байв. Энэ нь 20 жилийн хугацаанд мэдээллийг баримтаар нотлох, эх сурвалжийг заах явдал сонины контентод чухал үүрэг гүйцэтгэх болсныг илтгэж байна. Эсрэгээрээ эх сурвалжгүй мэдээний тоо мөн өссөн байна (2004 онд 637-гоос 2024 онд 764). Гэсэн хэдий ч, 2019 оноос 2024 онд эх сурвалжтай мэдээний тоо 1146-аас 1295 болж өсөхөд, эх сурвалжгүй мэдээний тоо 707-оос 764 болж харьцангуй удаан өссөн нь эерэг үзүүлэлт юм.

Эх сурвалжтай мэдээний хувь (хувь1) хугацааны туршид тогтмол нэмэгдсэн нь хамгийн гол эерэг дүгнэлт юм. 2004 он: 53.5%, 2014 он: 63.27%, 2019 он: 61.84% (бага зэрэг буурсан ч өндөр хэвээр), 2024 он: 62.89% (хамгийн өндөр үзүүлэлт) болжээ. Энэ нь “Ардын өдрийн сонин”-ы мэдээллийн нарийн шалгалт, баталгаажилт (journalistic rigor) өндөр түвшинд хүрч байгааг харуулж байлаа. 2024 онд нийт мэдээний

гуравны хоёр орчим нь эх сурвалжтай болсон байна.

Эх сурвалжгүй мэдээний хувь (хувь2) буурах хандлагатай байсан. 2004 онд 46.5%, 2024 онд 36.4% болсон нь мэдээллийн чанар, сэтгүүл зүйн хариуцлага сайжирч, сэтгүүлчид мэдээний эх сурвалжийг дурдахад илүү их анхаарал хандуулж байгааг харуулж байна. Гэсэн хэдий ч улс төрийн сэдэвтэй холбоотойгоор эх сурвалжийн тоон үзүүлэлтүүд өсч байсан юм.

Одоо “Зууны мэдээ” сонины эх сурвалжийн шинжилгээг нарийвчлан хийснийг танилцуулъя.

“Зууны мэдээ” сонин улиралд 62-65 дугаар, А2 форматаар 7 хоногт 5 удаа, 8-16 нүүрээр хэвлэгддэг байна. Мэдээллийн багтаамжийн хувьд бусад сониноос ялгарах онцлог булангуудаараа хүртээмжтэй, хэрэгцээт материал хүргэхийг зорьдог (Мөнхжаргал, 2025, хуудсд. 28-29).

Ингээд тус сонины мэдээллийн түүвэрт шинжилгээнд дүн шинжилгээ хийе.

Сэдэв	2024. 7-12 дугаар сар			2019. 7-12 дугаар сар			2014. 7-12 дугаар сар			2004. 7-12 дугаар сар			Нийт
	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	Дэлгэрэнгүй мэдээ	Товч мэдээ	Нийт	
Нийгэм	577	349	926	883	368	1251	645	151	796	676	139	815	3788
Улс төр	354	167	521	406	146	552	653	136	789	535	102	637	2499
Эдийн засаг	164	19	183	157	38	195	99	27	126	121	41	162	666
Соёл урлаг, спорт	319	23	342	173	37	210	242	43	285	214	36	250	1087
Дүн	1414	558	1972	1619	589	2208	1639	357	1996	1546	318	1864	8040

Хүснэгт 5. “Зууны мэдээ” сонины 2004, 2014, 2019, 2024 оны хагас жилийн буюу 7-12 сард нийтлэгдсэн мэдээний сэдвийн харьцуулалт:

Дээрх хүснэгтийн үр дүнг нэгтгэн дүн шинжилгээ хийж үзвэл “Зууны мэдээ” сонины гол анхаарал нийгэм сэдэвт чиглэж ирсэн бөгөөд энэ төрлийн мэдээлэл 2019 оноос хойш огцом буурсан. Харин соёл урлаг, спортын сэдэв өсөн нэмэгдэж байна. Улс төрийн сэдэвт мэдээ мэдэгдэхүйц багассан нь тус сонины контентын чиглэл өөрчлөгдсөнийг илэрхийлнэ. Сэдвийн ийм өөрчлөлт нь өдөр тутмын сонинд гарч болох бөгөөд тус сонины нийгэм, улс төрийн сэдэв, үйл явдлыг тусгах талд чиг хандлага буурсан бөгөөд спорт, соёл урлагийн мэдээллийн чиглэлд ач холбогдол өгөх болсныг илтгэж байлаа. Улмаар нийт мэдээний тоо 2019 оноос хойш мэдэгдэхүйц буурсан нь дээрх гол чиглэлийн мэдээний /улс төр, нийгэм/ бууралттай шууд хамааралтай байна.

График 5. Эх сурвалжтай болон эх сурвалжгүй мэдээний харьцаа

Эх сурвалжтай мэдээний тоо 2004 оноос (1283) 2019 он хүртэл (1328) бага зэрэг өсчээ. Энэ нь сонины мэдээллийн найдвартай байдал, баримт нотолгоонд тулгуурлах хандлага тогтвортой байсныг харуулж байна. Энэ нь сонины мэдээллийн найдвартай байдал, баримт нотолгоонд тулгуурлах чанар буурч байсан сөрөг хандлагыг илэрхийлж байна. Харин 2024 онд эх сурвалжтай мэдээний тоо (1202) бусад онуудаас хамгийн бага буюу буурсан үзүүлэлттэй байна. Энэ нь товч мэдээний тоон үзүүлэлт өссөнтэй холбоотой байлаа. Гэхдээ эх сурвалжгүй мэдээний хувь 2019 оныхоос бага зэрэг буурчээ. Энэ нь тухайн жилд мэдээллийн эх сурвалжийг тодорхойлох тал дээр бага зэрэг эерэг өөрчлөлт гарсан байж болохыг харуулна.

Хэдийгээр эх сурвалжтай мэдээ (60%-68%) давамгайлж байгаа ч эх сурвалжгүй мэдээллийн хэмжээ (31%-40%) нь цаг хугацааны явцад томоохон хэмжээгээр нэмэгдсэн нь мэдээллийн баталгаажуулалтдаа, ялангуяа эх сурвалжаар баталгаажуулах асуудалд анхаарах шаардлага оршсоор байгааг харуулж байна.

“Зууны мэдээ” сонины эх сурвалжгүй мэдээний хувь өндөр байдал ийнхүү буурахгүй тогтмол, эсэргээрээ өсөх чигтэй байгаагийн үндсэн шалтгаан нь товч мэдээ олноор нийтэлж байгаатай холбоотой байлаа. Зарим товч мэдээнд эх сурвалж дурдах үзэгдэл тохиолдож байвч маш цөөн байсан юм.

Тус судалгаа өдөр тутмын сонины эх сурвалжийн нөхцөл байдлыг тодруулахдаа дээрх гурван шалгуур үзүүлэлтээр авч үзсэн нь хязгаарлагдмал шинжтэй юм. Цаашид бид түүвэртээ эх сурвалжийн төрөл ангилал, түвшин зэргээр шалгуурыг нэмснээр бодит нөхцөл байдал дахь асуудлуудыг илүү тодруулах чанарын шинжилгээ рүү орох болно.

Өдөр тутмын сонины мэдээний гаралт Монголын сонинд харьцангуй буурах төлөвтэй байна. Энэ нь шуурхай мэдээний орон зай хумигдах хандлагыг илтгэж байв. Үүний зэрэгцээ сонины дэлгэрэнгүй, товч мэдээг нийтлэх бодлого өөр өөр байгаагаас (“Өдрийн сонин”-д дэлгэрэнгүй мэдээ түлхүү нийтлэгддэг бол “Зууны мэдээ” товч мэдээг харьцангуй олноор нийтэлдэг нь мэдээний нийт үзүүлэлтэд нөлөөлж байв) эх сурвалж ашиглах байдалд эрс тэс үр дүн гарахад нөлөөлсөн байна.

Ерөнхий дүр зургаар “Өдрийн сонин” эх сурвалж ашиглах талаараа чанарын эрс өсөлттэй байгаа бол “Зууны мэдээ” сонин тогтвортой байдлаа хадгалж байна. “Өдрийн сонин” хэдийгээр эх сурвалжийн түвшин өндөр байгаа ч мэдээг бууруулж, мэдээллийн шуурхай байдлыг орхигдуулах хандлагаа эргэж харах цаг болжээ. “Зууны мэдээ” сонинд нөлөөлсөн “товч мэдээ”-ний эх сурвалжгүй голчлон нийтлэгддэг байдал чанарын өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлж байлаа. Иймд

эх сурвалжгүй мэдээллийн хэмжээ (31%-40%) нь эх сурвалжаар баталгаажуулсан мэдээллийн чанарт анхаарах шаардлага байгааг харуулж байна. “Ардын өдрийн сонин” нь олон жилийн давтамжаас харвал эх сурвалжтайгаар мэдээ нийтлэх тал дээр онцгой анхаарч ирсэн байна. Энэ нь мэдээллийн чанар, сэтгүүл зүйн хариуцлага сайжирч, сэтгүүлчид мэдээний эх сурвалжийг дурдахад илүү их анхаарал хандуулж байгааг харуулж байна. Гэхдээ мэдээ нийтлэх тоон үзүүлэлт тогтмол өссөн нь эх сурвалжгүй мэдээний түвшин олон жилийн дунджаар хадгалагдаж байгаа үр дүн гарахад нөлөөлжээ. Иймд эх сурвалжгүй мэдээний гаралтад анхаарал хандуулж, хатуу хяналт тавих, эх сурвалж нягтлах, баталгаажуулах шаардлага тулгамдсаар байна.

Эдгээр дүгнэлтэд үндэслэн сонин тус бүр мэдээний эх сурвалжийн тус тусын дараах асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай гэж үзлээ.

- “Өдрийн сонин”-ы хувьд төр, засгийн мэдээг шууд, идэвхгүй дамжуулагч бус ашиг сонирхолын бус эх сурвалжаар давхар тэнцвэржүүлэх, мэдээллийн бодит байдлыг тодруулах, эрэл сурвалжилгад үндэслэн нийгмийн орчин, иргэдийн аж амьдралаас холбогдох эх сурвалж тодруулга аван нийгэм, эдийн засгийн холбогдолтой сэдэв, үйл явдлын мэдээг бэлтгэх,

- “Зууны мэдээ сонин” мөн дээрх шаардлагыг хангаж ажлахын зэрэгцээ “товч мэдээ”-ний тоог цөөрүүлж, илүү тэнцвэртэй, судалгаатай, эх сурвалж, эшлэл бүхий дэлгэрэнгүй, ашигтай мэдээ бэлтгэхэд чиглэх,

- Ардын өдрийн сонин” нам, төр засгийн мэдээг сэтгүүлчийн бие даан сурвалжлах эрхийг хангах, редакц төр засгийн институтаас ирж буй мэдээг, бичгийн эх сурвалжийн мэдээллийг аман эх сурвалж /албан ёсны/-аар бататгах, тэнцвэртэй, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлэхэд анхаарах шаардлагатай байна.

Эцэст нь өдөр тутмын сонины мэдээллийн баталгаат чанарыг илтгэх мэдээний эх сурвалжийнхаа нөхцөл байдалд редакц, сэтгүүлчид байнга анхаарч ажиллах нь хэрэглэгчид баталгаагүй, хуурамч мэдээлэлд эргэлзэж, залхах болсон энэ цаг үед уншигчдынхаа итгэлийг өсгөх чанартай мэдээллийн нэг чухал үзүүлэлт болох юм.

Ашигласан бүтээлийн жагсаалт

- Багана. (2004). *Монгол үндэстний ойр үе орчин үеийн сонины үйлсийн тухай анхны шинжлэл*. Хөххот, ӨМӨЗО.
- Базар, Ч. (2007). *Эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүй*. Улаанбаатар: Адмон.
- Болд-Эрдэнэ, Б. (2021). *Сэтгүүл зүйн үндэс*. Улаанбаатар: МУИС хэвлэлийн газар.
- Бүрээчин, Д. (2002). *Дундад улсын сонин сэтгүүлийн түүхэн тойм*. Хөххот.
- Зулькафил, М. (2007). *Сэтгүүл зүйн тайлбар толь*. Улаанбаатар: МУИС хэвлэх үйлдвэр.
- Мөнхжаргал, Х. (2025). *Хэвлэл мэдээллийн цахим шилжилтийн судалгаа: Өдөр тутмын сонины convergence-ийн жишээгээр* (Магистрын зэрэг горилсон бүтээл). Улаанбаатар: МУБИС-ийн НХУС-ийн Сэтгүүл зүйн тэнхим.
- Норовсүрэн, Л. (2025). *Монголын сэтгүүл зүйн нэвтэрхий толь*. Улаанбаатар: Сэлэнгэпресс.
- Оюунбилэг, Т. (2007). *Монголын сонины мэдээллийн эх сурвалжийн өнөөгийн байдал, тугамдсан асуудлууд*. Улаанбаатар.
- Суй Шан, Л. Ш. (2021). Нэгдсэн хэвлэл мэдээллийн эрин дэх уламжлалт сонины мэдээ бичихэд тулгарч буй бэрхшээл, боломжуудын тайлбар. *Сурвалжлах*,

найруулах, бичих, 02.

Сю, Ж. (2001). Мэдээллийн эх сурвалж ба ангиллын судалгаа. *Орчин үеийн мэдээлэл сэтгүүл*, 68–76.

Хуайю, Л. (2022). Хэвлэл мэдээллийн нэгдэн нийлэх үйл явцын цаг үе дэх уламжлалт сонины мэдээний бичлэгт хийсэн задлан шинжилгээ. *Соёлын аж үйлдвэр сэтгүүл*, 78–96.

Cambridge Dictionary. (n.d.). *Source*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/source>

Cottle, S. (2007). *Ethnography and news production: New(s) developments in the field*. *Sociology Compass*, 1(1), 1–16.

Dictionary.com. (n.d.). *Source*. Retrieved from <https://www.dictionary.com/browse/source>

Hall, S., & Scraton, P. (1981). *Law, class and control*. In G. M. M. Fitzgerald (Ed.), *Crime and society*.

Merriam-Webster. (n.d.). *Source*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/source>

Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). *Source*. Retrieved from <https://www.oxford-learnersdictionaries.com/definition/english/source>

Suhua, C. (2006). *Мэдээллийн эх сурвалжийн хувьсал ба ашиглалтын тухай* (Master's thesis). Jinan University.

Summary

Research on information sources is an important issue in news and information analysis. Daily newspaper news is a type of news that requires high verification by sources. However, news is still published without sources. Therefore, a study that covers daily newspaper news for a certain period of time and determines the actual situation is necessary. In this article, a sample of daily newspaper news was analyzed using content analysis to clarify the practical situation of newspaper news sources. Previous studies have aimed to solve theoretical-practical problems, but have not sufficiently determined what the reality is. Most studies have deviated from the issue of pure journalistic information verification by distinguishing between permanent and occasional sources, studying cultural groups, competitors, and their public relations. When studying the sources of daily newspapers, the sample was analyzed using the following coders: topic, short and detailed news, and news with and without sources. In terms of sources, the two Mongolian newspapers have high quality indicators, but there is a need to pay attention to the issue of short news stories and news that do not cite sources. While there is a growing trend in Chinese newspapers to report news with professional accountability, ideologically driven state news sources and news source networks have a strong negative impact. The results of the study show that while the responsibility to verify the source of news in daily newspapers is increasing, some problems such as this still exist.

Keywords: Journalistic Source, news, topic, short and detailed news, source types, source content analysis